

بررسی تأثیر گردشگری بر توسعه اقتصادی و اجتماعی شهر کاشان

امیر صابری* ، جمیله توکلی نیا**
محمدتقی رضویان*** ، اسماعیل قادری****
تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۸/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۲۶

چکیده

گردشگری قبل از هر چیز، یک مسئله اقتصادی است. ساماندهی فضای جغرافیایی در امر مبادله آزاد گردشگری شکل می‌گیرد و تجارت مسافرت بر پایه سرمایه‌داری و سودآوری انجام می‌شود. از این‌رو گردشگری در فرایند عرضه و تقاضا، جلوه‌هایی از توسعه را نشان می‌دهد. مؤلفه اصلی پارادایم گردشگری پایدار، ساخت رابطه و اتحاد برای قدرتمندتر ساختن ظرفیت‌های جامعه محلی و انتقال اقتصاد محلی به شیوه‌ای پایدار، که برای

---

* دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشکده علوم زمین دانشگاه شهید بهشتی.

amir_sab37@yahoo.com

** دانشیار گروه جغرافیای انسانی دانشکده علوم زمین دانشگاه شهید بهشتی، (نویسنده مسئول).

j_tavakoliniya@sbu.ac.ir

*** استاد گروه جغرافیای انسانی دانشکده علوم زمین دانشگاه شهید بهشتی.

**** استادیار گروه مدیریت جهانگردی دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه علامه طباطبائی.

eghaderi2002@gmail.com

محیط‌زیست نیز مطلوب فایده باشد، است. گردشگری به‌عنوان صنعتی نوپا در جهان، در ردیف یکی از سه منبع درآمدی اول به شمار می‌آید ولی در ایران به دلایل فراوان هنوز جایگاه واقعی خود را پیدا نکرده است. شهرستان کاشان در استان اصفهان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین قطب‌های گردشگری کشور با آثار باستانی برجسته، بناهای تاریخی و معماری کهن و شایان تحسین خود، از دیرباز مورد توجه گردشگران ایرانی و خارجی بوده است. جایگاه شهر کاشان در جذب، در کشور و حجم زیاد ورود گردشگر به آن، بالطبع بر شیوه مدیریت یکپارچه این شهر بی‌تأثیر نخواهد بود. به دلیل قدمت تاریخی و حجم ورودی گردشگران شرایط خاصی بر این منطقه حکمفرما است. در این پژوهش از روش ترکیبی *AHP_SWOT* استفاده شده است. بر اساس نتایج بدست آمده بیشترین امتیاز به نقاط تهدید (۲/۳۳۲) تعلق گرفت؛ بقیه امتیازها به ترتیب به نقاط قوت (۳/۲۱۸)، نقاط ضعف (۳/۲۱۸) و در نهایت به نقاط فرصت (۴/۸۲۴) تعلق گرفته است که با توجه به نمودار پاراگراف، راهبرد مناسب برای شهر کاشان راهبرد تدافعی است که می‌تواند علاوه بر تأکید بر توسعه گردشگری، لزوم اهمیت به مشارکت مردم و ذینفعان، حفظ منابع طبیعی، میراث ارزشمند و تقویت زیرساخت‌ها را هرچه بیشتر روشن نماید.

واژه‌های کلیدی: روش *SWOT_AHP*، کاشان، برنامه‌ریزی استراتژیک، توسعه اقتصادی-توسعه اجتماعی.

۱- مقدمه

۱-۱- بیان مسئله

گردشگری، تجارتي پیچیده و متشکل از بخش‌های گوناگون است. از زمانی که بازدیدکنندگان وارد مقصد می‌شوند تا زمانی که مقصد را ترک کنند، کیفیت تجربه آن‌ها، از خدمات و تجارب بسیاری تأثیر می‌پذیرد که شامل گستره‌ای از خدمات بخش

عمومی و خصوصی، تعاملات جامعه، محیط و مهمان‌نوازی می‌شود. ایجاد ارزش برای یک مقصد به همکاری سازمان‌های متعددی که به‌عنوان یک واحد با هم کار می‌کنند، بستگی دارد. مدیریت مقصد، اتحادی از همه این بخش‌های مختلف را ایجاد می‌کند تا برای هدفی مشترک که همان کارایی و یکپارچگی مقصد در زمان حال و آینده است؛ تلاش می‌کند. برنامه‌ریزی و توسعه صنعت گردشگری در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی، مستلزم در نظر داشتن ملاحظات و چالش‌های ویژه‌ای است که در قالب همکاری‌های بین‌سازمانی، فی‌مابین سازمان‌های مرتبط و متولی این صنعت وجود دارد (Jamal & Getz, 1995). بر این اساس، توسعه صنعت گردشگری ایجاد می‌کند که همه سازمان‌های متولی و مسئول این صنعت، علاوه بر تمایل به همکاری فی‌مابین که معمولاً بیانیه همه آن‌هاست، به‌صورت عملی و اجرایی نیز با هم همکاری همه‌جانبه داشته باشند (Selin & Beason, 1991: 641). فرایند همکاری نیازمند همدردی متقابل است و موارد مبتنی بر مناسبات و روابط، همراه با روش‌های نوین ارتباطی بی‌شک بر روحیه همکاری تأثیر می‌گذارند. شناسایی و تأکید بر وابستگی متقابل بین کنشگران و مؤسسات آن‌ها به ایجاد روحیه همکاری کمک می‌کند. در واقع، وابستگی نقش اساسی در یک اقدام مشارکتی دارد (Beritelli, 2011: 27).

گردشگری به‌عنوان یکی از فعالیت‌های اقتصادی در شش دهه گذشته بیشترین میزان رشد را در بین سایر فعالیت‌ها تجربه کرده است. این رشد موجب شده است تا زمینه‌ای برای مقصدهای جدید علاوه بر مقاصد پیشین گردشگری در جهان، به‌ویژه در اروپا و آمریکای شمالی فراهم شود (زند، ۱۳۹۳). در حال حاضر گردشگری نقش و اهمیت روبه‌رشدی در نظام اقتصاد جهان دارد (بختیاری و یزدانی، ۱۳۸۹: ۵۴). گردشگری در دنیا در حال جهان‌شمولی و فراگیرتر شدن است؛ روند آتی توسعه گردشگری در جهان برعکس روند گذشته که نامتعادل و متمرکز در دنیای توسعه‌یافته بود به سمت الگوی متعادل فضایی و افزایش سهم جهان در حال توسعه است؛ متأسفانه باوجود تصویب قانون و وجود منابع و پتانسیل‌های لازم برای توسعه گردشگری،

کشور ایران هنوز، هم سهم اندکی از ورودی‌های گردشگری و درآمدهای آن را به خود اختصاص داده است (قادری، ۱۳۹۲: ۱۲۸).

رشد و توسعه فضایی شهر کاشان تا قبل از رونق گردشگری در این شهر، متأثر از مجموعه‌های تاریخی، امام‌زاده‌ها و بازار محدود آن در بخش مرکزی بوده است. از سه دهه قبل به دنبال تحولات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی که در کشور ما رخ داد، تغییرات بنیادی در ساختار و کارکرد این شهر پدیدار شد. در واقع در این دوره پیوند صنعت و کشاورزی (کارخانجات تولید عرقیات و مزارع گل و گیاه) موجب ارتباط تجاری با شهر کاشان و گردشگری فرهنگی شده است. این پیوند تجاری به‌قدری شدید بوده که موجب گرایش کارکرد شهر از پایه تاریخی - مذهبی به‌طرف گردشگری فرهنگی شده است. از این‌رو شهر کاشان از نقش‌پذیری انحصاری از جاذبه‌های تاریخی به‌طرف جاذبه‌های طبیعت‌گردی نیز گرایش پیدا کرده است. رشد و توسعه کنونی شهر کاشان را می‌توان همانند مرحله‌ای از رشد کلان‌شهرها دانست که پس از آنکه قادر به رشد پیوسته نبوده، گرایش به انتشار جمعیت و فعالیت در پیرامون خود به‌صورت ناپیوسته داشته و با مسائلی مانند پراکنش بی‌رویه جمعیت، تخریب منابع طبیعی و تهدید کیفیت محیط‌زیست، گسترش حاشیه‌نشینی و کمبود خدمات شهری مواجه شده است.

در نتیجه با توجه به وجود مشکلات ساختاری موجود در جریان گردشگری کاشان که پایداری توسعه آن را نقض می‌نماید، گردشگری برای آنکه بتواند به تعادلی میان نیازهای جوامع محلی، حفظ محیط‌زیست و ارتقای سطح کیفیت زندگی و تجربه گردشگری دست یابد، به یک نظام مدیریتی قوی نیازمند است؛ نظام مدیریتی که باید در زمینه بهره‌وری گردشگری در مناطق در انطباق با یک نگرش سیستمی که در آن پویایی در چارچوب عرضه و تقاضا با تأکید بر توسعه پایدار مورد توجه باشد، شکل گیرد. در واقع مدیریت گردشگری در رابطه با روش‌های مدیریت منابع برای گردشگری، تعامل گردشگران با منابع زیست‌محیطی و نیز ارتباط متقابل آن‌ها با ساکنان

مقاصد گردشگری است. کاشان از تنوع گسترده در حوزه‌های گوناگون گردشگری (مذهبی، تاریخی، طبیعی) برخوردار است. شهر کاشان و مناطق گردشگری اطراف آن، با ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی، طبیعی و رویدادهای سنتی و تاریخی منحصربه‌فرد خود، یکی از مناطق گردشگری ایران است که در فصول متفاوت، گردشگران زیادی را به سوی خود جذب می‌کند. (شاطریان و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۳۷). کاشان با وجود شرایط تاریخی مناسب و برخورداری از معماری اصیل ایرانی، خانه‌های تاریخی، مساجد، بازار، تپه‌های باستانی، صنایع دستی منحصربه‌فرد، آیین‌ها و مراسم خاص مانند گلابگیری (در شهر قمصر)، مراسم مذهبی و صدها جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی دیگر، از پتانسیل‌های طبیعی بسیاری برخوردار است که هنوز نتوانسته جایگاه واقعی خود را در عرصه صنعت گردشگری (داخلی و خارجی) بدست آورد. از طرفی عدم نگاه سیستمی در صنعت جذب گردشگر و عدم برنامه‌ریزی کافی، مشکلات و ناپایداری اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نبود تبلیغات سازنده و اثرگذار و... در زمان اوج حضور گردشگران بالأخص در اماکن باستانی ضرورت ایجاد مدیریت یکپارچه به عنوان راهکارهای مناسب در جهت دستیابی به توسعه پایدار شهر و منطقه، بیشتر از هر زمانی احساس می‌گردد. بنابراین، این پژوهش به دنبال ارائه راهبرد مناسب در مدیریت جامع گردشگری در شهر کاشان است.

۱-۲- ضرورت انجام پژوهش

سیاست‌های یک‌جانبه رشد و توسعه در بیشتر کشورهای تازه استقلال‌یافته بعد از جنگ جهانی دوم موجب خسارات زیادی به منابع طبیعی گردید. در نتیجه، جامعه جهانی در سیاست‌های خود بازنگری کرد و توسعه پایدار با شعار حفظ منابع طبیعی برای آیندگان، وارد ادبیات علمی جهان شد. این موضوع با سرعت تمام در بیشتر رشته‌ها از جمله گردشگری وارد شد. گردشگری پایدار تبدیل به حوزه‌ای شد که

بیشتر کشورها برای رسیدن به آن، برنامه‌ریزی‌های فراوانی انجام دادند. کشور ایران نیز بدین منظور برنامه‌هایی طرح‌ریزی کرده است، اما، آن چنان که آمار نشان می‌دهد، به این مقصود دست نیافته است.

یک ساختار گردشگری بسامان، علاوه بر مطلوبیت عوامل عرضه، متأثر از ویژگی‌های اجتماعی - فرهنگی و باورهای اعتقادی ساکنان محلی و گردشگران است، امری که به نظر می‌رسد سامانه فعلی گردشگری کاشان فاقد بهره‌گیری از آن است. در این شرایط کارکرد گردشگری کاشان به صورتی است که قادر به تقلیل ناملایمات زیست‌محیطی حاصل از حضور گردشگران از جمله پاسخگویی به آب مورد نیاز و کاهش مصرف آن نیست. این ناتوانی بیشتر مرتبط با چندپارگی و فقدان مدیریت یکپارچه گردشگری بین سازمان‌هایی است که هر یک متولی بخشی از گردشگری هستند؛ از این رو ضرورت دارد تا با شناخت ساختار و کارکرد گردشگری شهر کاشان و مدیریت یکپارچه گردشگری، بتوان راهکاری را استخراج نمود که ضمن برخورداری از منافع حاصل از گردشگری، از میزان اثرات سوء ناشی از حضور گردشگران کاسته شده و در راستای پایداری شهر کاشان و نواحی پیرامونی آن گام برداشت.

۱-۳- پیشینه پژوهش

در زمینه بررسی مطالعات صورت گرفته درباره مدیریت یکپارچه گردشگری به چند مورد زیر اشاره می‌گردد. هرکدام از این پژوهش‌ها به موضوعات مختلفی پرداخته و از روش‌های مختلفی استفاده کرده‌اند.

- توکلی بیدگلی (۱۳۹۵) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود به ارزیابی پیامدهای گسترش گردشگری خانه‌های دوم در قمصر کاشان پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که گردشگری خانه‌های دوم آثار مختلفی در ابعاد اقتصادی، زیست‌محیطی، اجتماعی و کالبدی در منطقه بر جای گذاشته است، به طوری که از لحاظ زیست‌محیطی موجب آلودگی منابع آب‌و خاک، از بین رفتن پوشش گیاهی و افزایش زباله شده است.

۷ بررسی تأثیر گردشگری بر توسعه اقتصادی و ...

همچنین در بعد اقتصادی، باعث افزایش بی‌رویه قیمت زمین و مسکن و افزایش دریافت عوارض و مالیات، در بُعد اجتماعی، تغییر در سبک زندگی مردم محلی، افزایش رفتارها و هنجارهای بیگانه با جامعه محلی، افزایش نزاع و درگیری و شکایات به کلاتتری و افزایش مهاجرت از منطقه و در بُعد کالبدی، تشدید تغییر کاربری در باغات و مزارع، تخریب چشم‌اندازهای طبیعی و به وجود آمدن ترافیک و شلوغی بوده است.

- علی‌اکبری و همکاران (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای با عنوان "مدیریت یکپارچه گردشگری، راهبردی برای توسعه منطقه‌ای در استان آذربایجان غربی" با استفاده از تحلیل آماری به ارزیابی نقش مدیریت یکپارچه گردشگری پرداخته‌اند. بر اساس نتایج این پژوهش میان مدیریت یکپارچه گردشگری و توسعه منطقه‌ای ارتباط معناداری وجود دارد.

- حسینی و همکاران (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای با عنوان "بررسی و تحلیل شاخص‌های استراتژی توسعه شهری در توسعه گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهر چابکسر)" به ضرورت استفاده مدیریت شهری از رویکرد مدیریت یکپارچه گردشگری شهری در حل چالش‌ها پرداختند. یافته‌ها نشان می‌دهد تأثیرگذاری شاخص‌های اصلی در مدیریت یکپارچه توسعه گردشگری مطلوب نبوده و نیازمند بازنگری است.

- محبوب فر و همکاران (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با عنوان "توان‌سنجی و برنامه‌ریزی گردشگری شهر کاشان" به بررسی عامل یا عوامل ناکامی بهره‌مندی شهرستان کاشان از منافع حاصل از گردشگری تاریخی - فرهنگی و همچنین کاهش آثار سوء گردشگری پرداختند.

- استویس و بردا (۲۰۱۴)، در بررسی اهمیت حکمروایی تعاملی در مقصد گردشگری اوپورتو بر این نکته تأکید داشتند که مجموعه ذینفعان برای حفظ، بهبود و توسعه پایدار گردشگری ناگزیر به همکاری و مشارکت با یکدیگر هستند.

- پادورین (۲۰۱۰)، در این زمینه عقیده دارد که موفقیت یک مقصد گردشگری مرهون ارتباط بین سازمانی، جاذبه‌ها و عوامل حیاتی آن است؛ بنابراین، مقصدها برای بقا باید به‌طور جامع از طریق نوع جدیدی از همکاری؛ مدیریت، حکمروایی و هماهنگ شوند.

- سارا نوردین و بوسونسون (۲۰۰۷)، نیز پیچیدگی مقصد، اثر متقابل سازمان‌های عمومی و خصوصی و وابستگی متقابل منابع را به‌عنوان سه بعد برای مطالعه مدیریت مقصد انتخاب کرده، اذعان می‌نمایند که روابط بین بخش عمومی و خصوصی بر اساس اعتماد، ریسک‌پذیری مشترک، ساختار غیررسمی و وفاق عام، تأثیر مثبتی بر توسعه یک مقصد گردشگری دارد.

- هانیگان (۱۹۹۴)، در مقاله‌ای به بررسی مدیریت گردشگری ایرلند پرداخته و نقش آن در اقتصاد منطقه‌ای را بررسی کرد. وی در سال‌های ۱۹۹۲-۱۹۸۲ در مناطق مختلف ایرلند به این نتیجه رسید که درآمد ناشی از گردشگر افزایش یافته و رشد در مناطق دارای جایگاه و قدمت گردشگری بیشتر بوده است. همچنین به این نتیجه رسید که درآمد اشتغال ناشی از گردشگر افزایش یافته و رشد در مناطق دارای جایگاه و قدمت گردشگری بیشتر بوده است. همچنین این نتیجه بدست آمد که تعداد زیادی از شغل‌های ایجاد شده خصوصاً در قسمت غربی کشور برخلاف شغل‌های ایجاد شده در صنایع کارخانه‌ای، کم‌ارزش، پاره‌وقت و فصلی بوده است.

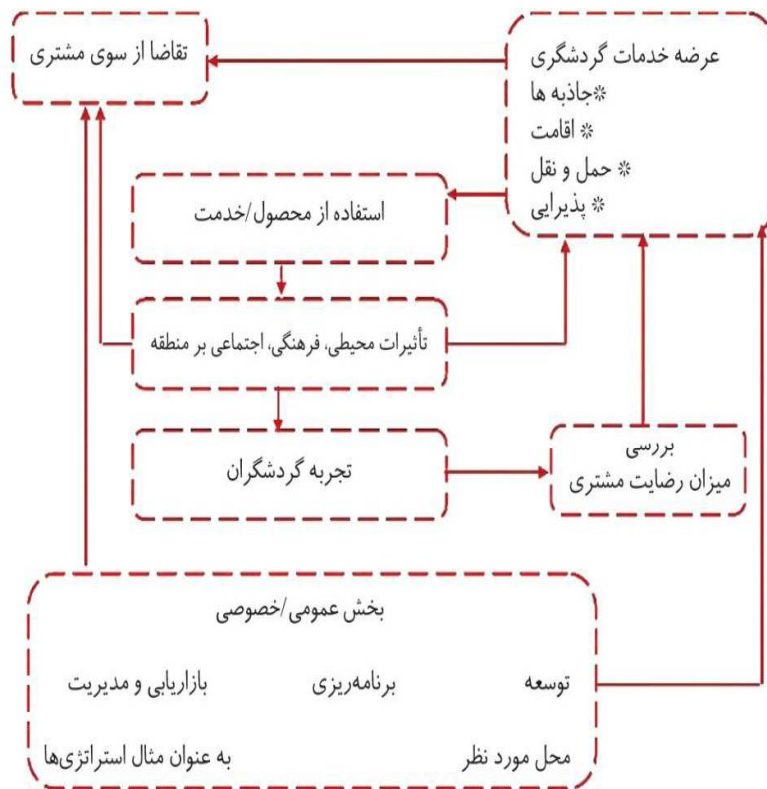
۱-۴- چارچوب نظری

بر اساس متغیر مستقل تحقیق، گردشگری، در بسیاری از کشورهای جهان به‌عنوان یکی از بخش‌های کلیدی و اصلی، برای توسعه و پیشرفت اقتصادی عمل کرده است. البته میزان تأثیر گردشگری در توسعه، با نظام حکومتی و جهت‌گیری آن‌ها، ارتباط مستقیم دارد. آثار اقتصادی گردشگری، چندگانه است و مهم‌ترین اثر آن، ایجاد اشتغال و درآمد است. نتایج تحقیقات متعدد، مؤید این است، که گردشگری به کاهش بیکاری و درآمد

۹ بررسی تأثیر گردشگری بر توسعه اقتصادی و ...

منتهی می‌گردد. کشورها و جوامع به صورت فزاینده‌ای به این حقیقت پی برده‌اند، که برای بهبود وضع اقتصادی خود، باید ابتکار عمل به خرج داده و درصدد یافتن راه‌های تازه‌ای برآیند. اگرچه در نقاط مختلف دنیا شرایط متفاوت است، اما همواره صنعت گردشگری، عاملی برای پیشرفت اقتصادی بوده است و می‌تواند موجب تغییرات اقتصادی و اجتماعی شود. گردشگری از طریق تأثیر بر درآمد ملی، اشتغال، تغییر قیمت‌ها و تراز بازرگانی ملی، اقتصاد کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهد (زاهدی، ۱۳۸۵: ۶۶).

۱-۵- مبانی نظری

درک ویژگی‌های گردشگران برای توسعه گردشگری و شناسایی فرصت‌های جدید در این حوزه ضروری است. برخی از پژوهشگران معتقدند که باید در گام نخست، ویژگی‌ها و انگیزه‌های گردشگران بررسی شود تا در ادامه بتوان به ابعاد دیگر نگاه عمیق‌تری داشت (علیقلی زاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۰). انگیزه نشان‌دهنده نیروهای درونی افراد است که موجب تحریک آن‌ها به انجام عمل خاصی می‌شود (رنجبریان و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۷). محققان زیادی انگیزه را نیروی محرک فعالیت‌ها می‌دانند؛ بنابراین انگیزه نقطه آغاز مطالعه رفتار گردشگران و فراتر از آن، درک سیستم‌های گردشگری است (قادری و مطهر، ۱۳۹۲: ۱۷). انگیزه‌های سفر به مجموعه‌ای از عوامل و نیازها در رابطه با فعالیت‌های مربوط به گردشگری و مسافرت در افراد اشاره دارد که عدم تعادل روانی در فرد آن را ایجاد می‌کند و این عدم تعادل از طریق تجربه یک سفر برطرف می‌شود (رنجبریان و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۷). انگیزه سفر و رضایت گردشگران دو عامل ضروری‌اند که رفتار فرد در زمینه گردشگری را تعیین می‌کنند (Devesa, 2010: 547).

در این قسمت، مفاهیم گوناگونی در حوزه گردشگری مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به این نکته که گردشگری منبع درآمدی مهمی در بهبود اقتصاد است، در این پژوهش وضعیت گردشگری در جهان و ایران، مباحث مدیریتی و اهمیت آن و در ادامه، مطالبی در خصوص معرفی روش SWOT به‌عنوان روش انجام پژوهش و نتایج حاصل از آن پرداخته شده است.

۱-۵-۱- گردشگری و کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی

کشورهای سراسر جهان در حال تبدیل راهبرد توسعه گردشگری به‌عنوان راهکاری برای توسعه مناطق خود هستند. با این حال پژوهشگران بر این باورند که گردشگری یکی از مهم‌ترین سرمشق‌های توسعه است. امروزه گردشگری به‌قدری در

توسعه اقتصادی_اجتماعی کشورها اهمیت یافته است که اقتصاددانان آن را صادرات نامرئی نام نهاده‌اند. صنعت گردشگری با ماهیت اقتصادی که دارد می‌تواند به عنوان راهبردی در حوزه اقتصاد مقاومتی در جهت کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و اتکای بیشتر به تولید داخلی و مسیر نیل به اهداف اقتصاد مقاومتی را تسریع بخشد (خیری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶).

۱-۵-۲- وضعیت گردشگری در جهان

صنعت گردشگری در وهله اول به سیستم اقتصادی سرمایه‌داری وابسته است. سیستم سرمایه‌داری بر اساس منطق ذاتی خود (انباشت روزافزون سرمایه برای سرمایه‌گذاری بیشتر یا همان کسب سود و سرمایه‌گذاری آن سود برای کسب سود بیشتر)، باید به دنبال بازارهای جدید برای محصولات خود باشد تا بتواند خود را بازتولید کند و به حیات خود ادامه دهد؛ اما چون سیستم سرمایه‌داری بر اساس منطق درونی‌اش، بحران را در درون خود دارد، سعی می‌کند تا به صورت دوره‌ای این بحران‌ها (مانند بحران مازاد تولید، بحران رکود تورمی و ...) را از خود دور کرده و بحران‌های پیش‌رو را موقتاً حل کند. برای این منظور سیستم سرمایه‌داری نیاز به ۱. گسترش جغرافیایی و ۲. تنوع و گسترش مصرف دارد. از طرف دیگر رویکرد جدیدی با عنوان "دولت رفاه" وارد اقتصاد سرمایه‌داری شد. در واقع، روی کار آمدن دولت رفاه موجب شکل‌گیری رفاه نسبی در میان مردم کشورهای غربی شد و بدین صورت هدف دوم سرمایه‌داری یعنی گسترش مصرف و تنوع در مصرف را به وجود آورد (کمربگی، ۱۳۸۸: ۲۱۰-۲۰۸؛ پیران، ۱۳۸۵: ۲۰-۱۳).

بدین طریق بود که با افزایش رفاه نسبی و ایجاد تنوع در مصرف، تعداد گردشگر در سال ۱۹۵۰ که از ۲۶ میلیون نفر تجاوز نمی‌کرد، به تدریج توانست رشد صعودی خود را به سرعت ادامه دهد. این روند صعودی در دهه‌های ۶۰، ۷۰ و ۸۰ میلادی به سرعت ادامه پیدا کرد و از دهه ۹۰ به بعد دوباره اهداف، رویکردها، و تعاریف

جهانگردی مورد ارزیابی و تجدیدنظر قرار گرفت و با متأثر شدن از رویکرد توسعه پایدار، ادبیات جدیدی به نام "گردشگری پایدار" وارد مباحث گردشگری شد. از این دهه به بعد بود که گردشگری تقریباً به صورت اجتماعی تثبیت شد و به عنوان یکی از مؤثرترین و مهم‌ترین شاخص‌هایی که قدرت تعیین‌کنندگی زیادی در حیات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و... کشورها داشت، مورد بحث قرار گرفت (موسایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۸-۲۷).

۱-۵-۳- وضعیت گردشگری در ایران

با نیم‌نگاهی به روند گردشگری پایدار و آمار مربوط به آن در ایران، به این واقعیت پی می‌بریم که، هرچند کشور ایران از لحاظ ابنیه و آثار تاریخی در میان ۹ کشور برتر دنیا قرار می‌گیرد (با ۱۲ هزار ابنیه تاریخی ثبت‌شده و یک میلیون و ۲۰۰ هزار ابنیه که قابلیت ثبت شدن دارند اما هنوز آن‌ها به ثبت نرسیده‌اند) و حتی از نظر جاذبه‌های اکوتوریستی نیز جزء کشورهای برتر دنیا می‌باشد اما از نظر درآمد کسب‌شده در این زمینه بسیار کمتر از سایر کشورها است، تا جایی که، ایران جایگاهی بهتر از رتبه ۹۲ را به خود اختصاص نداده است. حتی پیش‌بینی سازمان جهانی گردشگری برای سال ۲۰۱۹ درباره وضعیت صنعت گردشگری در بین ۱۸۱ کشور بررسی‌شده، حکایت از این واقعیت دارد که ایران از نظر اندازه در رتبه ۲۸، نسبت به اقتصاد جهانی در رتبه ۹۹ و از لحاظ رشد در رتبه ۱۰۰ قرار خواهد گرفت، که نشانگر رشد منفی است (موسایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۹).

۱-۵-۴- موانع اجتماعی و فرهنگی

نگاهی به دیدگاه‌های افراد جامعه در ارتباط با ورود جهانگردان به ایران حاکی از آن است که بسیاری از افراد هنوز هم جریان‌های گردشگری را با دید منفی ارزیابی می‌کنند و چنین می‌پندارند که گردشگری موجب تخریب و آسیب‌رسانی به

فرهنگ‌های محلی در کشور می‌شود. اگر فرهنگ غنی و پالایش‌یافته‌ای داشته باشیم، در پرتو این فرهنگ، با رفتاری سنجیده و حساب‌شده با جهانگرد، نباید از جریان‌های گردشگری وحشتی به خود راه دهیم بلکه ورود جهانگردان را بیشتر نوعی صدور فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی تلقی کنیم و با گنجاندن تعداد برنامه‌های اصولی در نحوه مسافرت و سیر و سیاحت جهانگردان، آن‌ها را از عناصر فرهنگی خویش متأثر نماییم. در این زمینه می‌توان به نحوه تدارک مکان‌های مورد بازدید جهانگردان، نحوه اطلاع‌رسانی به آن‌ها، چگونگی تبلیغ استانداردها به الگوها و عناصر فرهنگی خودی و کیفیت سیر و سیاحت اشاره کرد. کیفیتی که بتوان در حین جالب کردن جاذبه‌های مورد بازدید و خدمات‌رسانی رفاهی مناسب، بستر مناسبی برای اشاعه فرهنگ و ارزش‌های ایرانی فراهم کرد و ضمن ایجاد شرایطی مناسب، گردشگر در زمان بازگشت به وطن خویش، علاوه بر کسب خاطرات شیرین و جالب، با دستمایه‌های فرهنگی مناسب که آموخته است همراه باشد (همان، ۳۲).

گردشگری و توسعه پایدار بعد از پایان جنگ جهانی دوم: کشورهای اروپایی و ژاپن برای رهایی از مصائب و مشکلات جنگ دوم به بازسازی اقتصاد و جامعه خود پرداختند. در این مسیر، کشورهای تازه استقلال‌یافته در پی استقلال، برای دسترسی به سطح بالایی از پیشرفت اقتصادی، با ملاک قرار دادن واژه "توسعه" در صدد تغییر شرایط جامعه‌شان برآمدند، اما واژه زیبای توسعه، هرچند موجب رسیدن به نرخ‌های رشد بسیار بالایی در بعضی کشورها شد، اما در کنار آن موجب شکل‌گیری بحران‌هایی عظیم نیز شد. به دلیل ناموزونی توسعه موردنظر، مشکلاتی نظیر تخریب محیط‌زیست، اتلاف منابع طبیعی، تشدید نابرابری‌ها و تنش‌های اجتماعی، از خودبیگانگی، بی‌توجهی به ارزش‌ها و سنت‌های فرهنگ بومی، بسته شدن فضای سیاسی و ... به وجود آمد. در همین راستا بحث‌های نوینی درباره معانی، اهداف و طرق دستیابی به توسعه صورت گرفت، که در نتیجه آن ادبیات جدیدی به‌عنوان توسعه پایدار وارد مباحث آکادمیک شد (شریف‌زاده و مراد نژادی، ۱۳۸۱):

۵۴)، اصطلاح توسعه پایدار، نخستین بار در سال ۱۹۸۰ و در پی تدوین "استراتژی حفاظت جهان" متداول شد و بر اساس اصول عمده پایداری بوم‌شناختی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بسط و گسترش یافت. همچنان که مدل "عوامل اصلی در توسعه صنعت گردشگری، اهداف و فرصت‌های آن‌ها برای پایداری منابع طبیعی، اقتصادی و اجتماعی" نشان می‌دهد، پایداری در سه اصل دنبال می‌شود و دستیابی به پایداری هدف اصلی برای هر سه تعیین شده است (موسایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۰-۲۹).

۱-۵-۵- مدیریت یکپارچه شهری

مدیریت یکپارچه شهری، مدیریتی است که در یک یا چند حوزه مجزا یکپارچه شده باشد: حوزه علوم مدیریتی؛ حوزه علوم برنامه‌ریزی و در نهایت حوزه علوم سیاسی و جامعه‌شناختی. حوزه اول به هماهنگی و همکاری بین سازمانی مربوط است؛ در حوزه علوم برنامه‌ریزی شاهد ظهور برنامه‌ریزی استراتژیک فضایی به‌عنوان ابزار برنامه‌ریزی هستیم و ایده حکمروایی که به‌عنوان مفهومی فراگیر وارد حوزه علوم برنامه‌ریزی و مدیریت عمومی گشته، محصول حوزه علوم سیاسی و جامعه‌شناسی است (Baily, 1995). واژه مدیریت شهر به‌سوی یک معنی غنی‌تر و جدیدتر پیش رفته است؛ این واژه، دیگر تنها به معنای سیستم‌هایی برای کنترل نیست، بلکه مجموعه‌ای از ارتباطات رفتاری است، فرایندی که از طریق آن فعالیت‌های بی‌شمار ساکنان با یکدیگر و با حکومت شهر تعامل دارند. واضح است که مداخله تک‌بعدی با یک الگوی تفکر پیچیده‌تر و دقیق‌تر در مواجهه با توسعه شهری جایگزین شده است، بدین صورت که مدیریت شهری کجا شروع می‌شود و کجا خاتمه می‌یابد (McGill, 1998). درجه هماهنگی میان سطوح حکومتی، نوع برنامه‌ریزی و موفقیت نسبی آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بدین ترتیب که برخی از سطوح حکومتی بسیار منسجم‌تر از سطوح دیگر عمل می‌کنند (نیومن و تورنلی، ۱۳۸۶). مدیریت شهری را در کشورهای در حال توسعه به‌صورت مفهومی جامع در رویکرد آن نسبت به شهرها و شهرهای کوچک در نظر

می‌گیرند. در هسته اصلی آن، این جامع‌نگری مستلزم آن است که مسائل شهری هم‌زمان به‌عنوان مسائل سازمانی برای اطمینان از یک پاسخ استراتژیک و عملیاتی پایدار، یعنی همان ساختار یکپارچه مدیریت شهری نیز در نظر گرفته شوند (McGill, 1998).

۱-۵-۶- مدیریت یکپارچه گردشگری

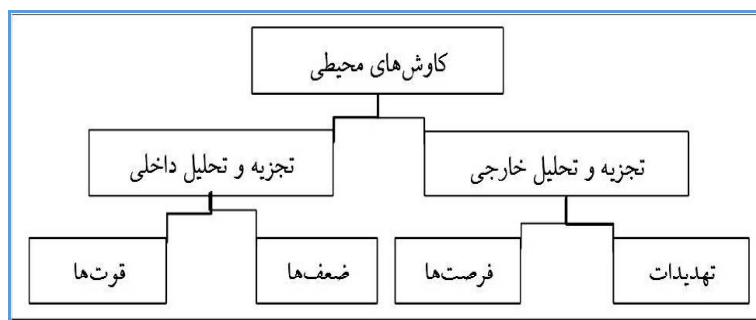
مدیریت یکپارچه گردشگری یعنی درک و جهت‌دهی مؤثر به‌تمام جنبه‌ها، به‌طوری‌که نیازها و انتظارات تمام ذی‌نفعان به‌طور منصفانه و به بهترین شکل ممکن با استفاده از منابع موجود برآورده شود. مدیریت یکپارچه بر این نکته تأکید دارد که اهداف، سیاست‌ها و راهبردهای توسعه گردشگری باید بر اساس درک کاملی از چگونگی عملکرد نظام گردشگری اتخاذ شود. در حال حاضر هر نوع توسعه‌ای با برنامه‌ریزی و مدیریت یکپارچه ممکن است و به‌خصوص این موضوع در مورد گردشگری پایدار ضرورت بیشتری پیدا می‌کند. از اواخر دهه ۸۰ میلادی دیدگاه‌های صرفاً اقتصادی مورد انتقاد شدید محیط‌گرایان و اخلاق‌گرایان قرار گرفت و برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری به‌منظور بهره‌گیری از مزیت‌های اقتصادی آن، جای خود را به برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار گردشگری داد. بنابراین پایداری گردشگری نه‌تنها باید توسعه یابد بلکه باید مدیریت شود (پاپلی یزدی، ۱۳۸۵).

۲- روش پژوهش

یکی از بهترین مدل‌ها که هم‌زمان امکانات و محدودیت‌های یک نظام را در یک محیط واقعی شناسایی می‌کند، مدل SWOT است، از طرفی برای نشان دادن اهمیت هرکدام از عوامل، کمی کردن و افزایش دقت استفاده از روش سلسله‌مراتب AHP پیشنهاد می‌شود که در این مقاله از روش ترکیبی AHP-SWOT استفاده شده است:

۲-۱- معرفی فرایند SWOT

در این مدل که یک ابزار استراتژیک محسوب می‌شود، ابتدا عوامل موجود و مؤثر در موضوع برنامه‌ریزی به عوامل محیط درونی شامل نقاط قوت و نقاط ضعف و عوامل بیرونی شامل فرصت‌ها و تهدیدها تقسیم می‌شود. رایج‌ترین کاربرد این مدل فراهم آوردن یک چارچوب منطقی برای هدایت نظام‌مند بحث‌های سیستم، ارائه راهبردهای مختلف و در نهایت انتخاب بهترین راهبرد عمل است. منطق این رویکرد این است که راهبرد سیستم اثربخش، باید قوت‌ها و فرصت‌های سیستم را به حداکثر برساند و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل کاهش دهد. در این راستا نقاط قوت مورد حمایت قرار می‌گیرند، نقاط ضعف اصلاح یا متوقف، می‌شود فرصت‌ها در اولویت قرار داده و یا بهینه می‌شود و تهدیدها به حداقل کاهش می‌یابند.

شکل ۱- چارچوب تجزیه و تحلیل (Kahraman et al, 2008)

۲-۲- تحلیل SWOT بر اساس چشم‌اندازها و استخراج راهبردها

در این مرحله از پژوهش در راستای اهداف پژوهش با توجه به مطالعات انجام‌شده و بررسی و مطالعه منابعی چون طرح‌های توسعه مصوب شهرستان کاشان، سالنامه آماری و همچنین گزارش سازمان‌های مربوطه و نظرات کارشناسی و همچنین ویژگی‌های وضع موجود شهر و با استفاده از تکنیک تحلیلی جدول سوات به بررسی و شناسایی پتانسیل‌ها پرداخته و به‌وسیله ماتریس‌های (قوت-فرصت) و (قوت-تهدید) و

بررسی تأثیر گردشگری بر توسعه اقتصادی و ... ۱۷

(ضعف-فرصت)، (ضعف-تهدید)، راهبردهای منطبق بر چشم‌انداز برنامه‌ریزی راهبردی بهترین راهبرد برای افزایش کیفیت گردشگری در سطح اجتماعی و اقتصادی ارائه خواهد شد.

۲-۳- فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)

از روش AHP برای تعیین اهمیت نسبی معیارها و مقایسات زوجی در ساختارهای سلسله‌مراتبی چندلایه استفاده می‌شود (saaty and vargas, 1996) این فرآیند یکی از جامع‌ترین تکنیک‌های طراحی‌شده برای معیارهای چندگانه است. (Sharma et al, 2008) روش AHP بر سه اصل ترسیم درخت سلسله؛ اصل تدوین و تعیین اولویت‌ها و اصل سازگاری منطقی قضاوت‌ها استوار است. در قدم اول، یک مسئله تصمیم‌گیری به صورت سلسله‌مراتبی ساختار بندی می‌شود، در مرحله دوم مسئله کلی تصمیم‌گیری به مسائل کوچک‌تر تجزیه‌شده و با توجه به معیارهای تعیین‌شده مقایسات زوجی برای تعیین برتری یک گزینه بر گزینه دیگر انجام می‌گیرد؛ و در مرحله سوم به دنبال برقراری سازگاری و ثبات منطقی بین قضاوت‌های انجام‌گرفته توسط تصمیم‌گیرندگان است به‌گونه‌ای که می‌بایست معیارهای هم‌سنخ در یک گروه قرار گرفته شود و میزان ارتباط بین گزینه‌های مختلف، با توجه به معیارهای مشترک آن‌ها تعیین گردد. (مؤمنی، ۱۳۹۱).

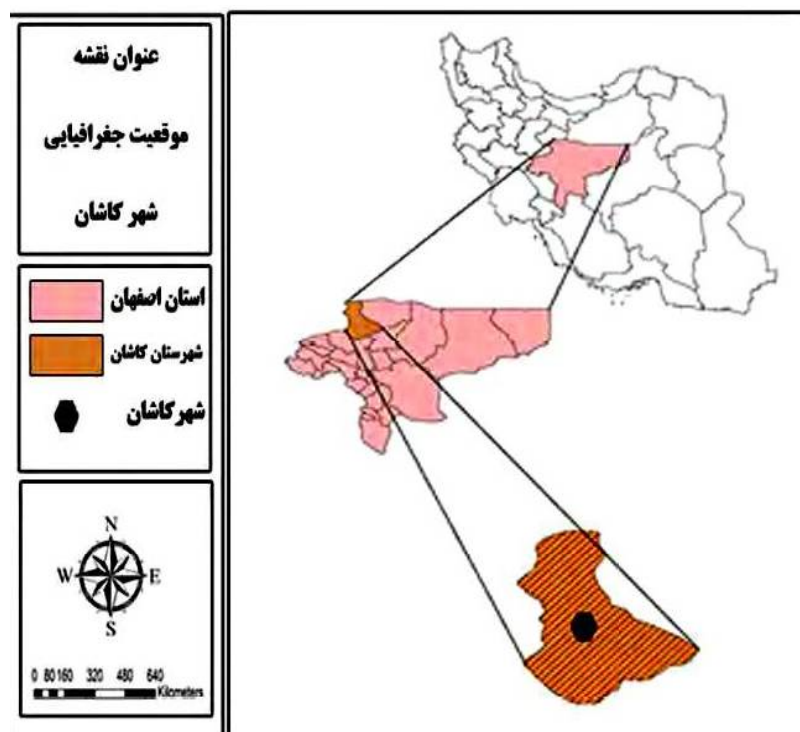
۲-۴- رویکرد تلفیقی AHP_SWOT

در تحلیل سوات نمی‌توان اهمیت هر عامل را به صورت عددی بیان نمود تا از طریق اثر آن عوامل را بر گزینه‌های راهبردی هدف تعیین کرد و ابزاری برای تعیین اهمیت نسبی معیارها و ارزیابی گزینه‌های مختلف را در اختیارمان قرار نمی‌دهد. برای برطرف نمودن این مشکل می‌توان چارچوب SWOT را به یک مدل ساختاری سلسله‌مراتبی تبدیل نمود و سپس آن را توسط AHP و با محاسبه مقدار ویژه تحلیل

نمود، هدف اصلی از این کار تعیین سیستماتیک معیارهای SWOT و اهمیت و وزن آن‌هاست. (جمالی، ۱۳۹۴)

۲-۵- شناسایی و بررسی شهر کاشان

شهر کاشان در طول شرقی ۵۱ درجه و ۲۷ دقیقه و عرض شمالی ۳۳ درجه و ۵۹ دقیقه از نصف‌النهار گرینویچ قرار دارد. مساحت شهر در محدوده مطالعاتی (ملاک عمل شهرداری) حدود ۸۵۰۰ هکتار است که ۱۹/۲ درصد از سطح شهرستان کاشان را شامل می‌شود. این کانون زیست و فعالیت در مرکز ایران از یک‌سو به کوهستان (غرب و جنوب غرب) و از طرفی روی دشت و کویر قرار دارد. ارتفاع متوسط شهر از سطح دریا ۹۵۵ متر است. جغرافیدانان، شهر کاشان را جزء ایالت جبال یا عراق عجم به حساب می‌آوردند؛ تا این‌که بر اساس تقسیمات کشوری یکی از شهرهای استان مرکزی و از سال ۱۳۵۵ تاکنون به استان اصفهان ملحق شده است. منطقه شهری کاشان از بارندگی بسیار کم زیر ۱۵۰ میلی‌متر، کمبود آب و درجه حرارت متفاوت دشت و کوهپایه‌ها برخوردار است شرایط اقلیمی کاشان در پای کوه خشک و نیمه‌خشک با تابستان‌های معتدل و زمستان‌های سرد است و در دشت تابستان‌هایی بسیار گرم متأثر از شرق (کویر مرکزی) و زمستان‌های نسبتاً معتدل دارد. (مهندسین مشاور نقش جهان پارس، ۱۳۸۹).

شکل ۲- نقشه موقعیت جغرافیایی شهر کاشان (منبع: شاطریان، غلامی، ۱۳۹۶)

بیان ویژگی‌های یک شهرستان از ابعاد گوناگون و به صورت همه‌جانبه در راستای معرفی آن منطقه از دید معیارهای مدیریت یکپارچه نیازمند شرح مفصلی است، که در جدول (۱) به صورت خلاصه این معرفی صورت گرفته است:

جدول ۱- ویژگی‌های شهر کاشان در ابعاد گوناگون

ابعاد	ویژگی‌ها	منابع
گردشگری	- وجود یک هزار و ۷۰۰ اثر تاریخی با ارزش در شهرستان کاشان - ۳۲۰ مورد آثار ملی ثبت شده - بازدید بیش از ۱ میلیون گردشگر در سال از شهر کاشان	سازمان میراث فرهنگی و گردشگری شهر کاشان
اقتصاد	- قسمت عمده زمین‌های اطراف کاشان زیر کشت پنبه و غله است - پرورش درختان و گل و گیاهان دارویی جهت تهیه گلاب و عرقیات گیاهی - بیش از ۱۰ هزار خانوار در بخش کشاورزی (۶ هزار و ۳۰۰ هکتار زمین زراعی و ۹ هزار هکتار باغ و گلخانه) فعالیت می‌کنند.	سالنامه آماری شهر کاشان
صنعت	- از صنایعی مانند فرش ماشینی، ریسندگی، بافندگی، چینی‌سازی، ملامین، کاشی‌سازی، ابزارآلات صنعتی و ده‌ها واحد صنعتی پیشرفته دیگر می‌توان نام برد که کاشان را به یکی از مهم‌ترین قطب‌های صنعتی کشور تبدیل کرده است. تعداد واحدهای تولیدی فعال در این شهرستان متجاوز از ۳۵۰ واحد می‌باشد.	سازمان میراث فرهنگی و گردشگری شهر کاشان

۳- تجزیه و تحلیل داده‌ها

بامطالعه شهرستان کاشان از طریق اسناد فرادست، در ابعاد گوناگون و بر اساس معیارهای شناسایی شده و نظرات کارشناسی، نقاط قوت، ضعف، تهدید و فرصت‌های این شهرستان در سه گروه زیست‌محیطی و کالبدی، اداری و سیاسی، اقتصادی،

بررسی تأثیر گردشگری بر توسعه اقتصادی و ... ۲۱

عملکردی و زیرساختی مشخص شدند و بعد از تبیین و امتیازدهی، نتایج زیر حاصل شد:

جدول ۲- عوامل داخلی مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری شهر کاشان

رتبه	ضریب (اهمیت)	نقاط قوت (S) توسعه صنعت گردشگری شهر کاشان	رتبه نهایی	ضریب نهایی
۴	۰/۳۶۸	معروف بودن منطقه به آثار تاریخی و میراث فرهنگی غنی در زمینه گردشگری	S1	۱/۴۷۲
۴	۰/۲۲۱	مستعد بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری در جهت استفاده از منابع طبیعی و انسانی و معرفی منطقه به‌عنوان یکی از قطب‌های مهم گردشگری کشور	S2	۰/۸۸۴
۱	۰/۰۳۱	دسترسی آسان به شبکه اینترنت در تمام نقاط شهر و بیشتر مجموعه‌های خدماتی اعم از رستوران، کافه، هتل و ...	S3	۰/۰۳۱
۱	۰/۰۴۵	مهیا بودن حمل‌ونقل زمینی	S4	۰/۰۴۵
۲	۰/۰۶۷	وجود زمین جهت واگذاری به سرمایه‌گذاران در کانون‌های گردشگری	S5	۰/۱۳۴
۱	۰/۰۲۲	وجود محصولات تولیدی توسط جوامع محلی و افراد بومی برای فروش به گردشگران	S6	۰/۰۲۲
۳	۰/۱۴۷	بازار تاریخی به‌عنوان قطب مهم اقتصادی شهر	S7	۰/۴۳۲
۲	۰/۰۹۹	علاقه‌مندی اهالی شهر به فعالیت‌های گردشگری و روحیه آموزش پذیری	S8	۰/۱۹۸
	۱	جمع		۳/۲۱۸
رتبه	ضریب (اهمیت)	نقاط ضعف (W) توسعه صنعت گردشگری شهر کاشان	رتبه نهایی	ضریب نهایی
۴	۰/۳۸۲	نبود برنامه‌های مدون و کوتاه‌مدت و بلندمدت برای جذب سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خارجی	W1	۱/۵۲۸

۲۲ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۳۶، پاییز ۱۳۹۷

۱	۴	۰/۲۵	نامناسب بودن و ناکافی بودن امکانات و تسهیلات زیرساختی اعم از کمپ، مهمانسرا و...	W2
۰/۴۸	۳	۰/۱۶	کمبود نیروهای متخصص جهت راهنمایی گردشگران	W3
۰/۲۰۲	۲	۰/۱۰۱	شرایط آب و هوایی نامناسب اعم از سرمای شدید در زمستان و گرمای طاقت‌فرسا در تابستان	W4
۰/۰۶۴	۱	۰/۰۶۴	آلودگی زیست‌محیطی در فصل‌های گردشگر پذیر	W5
۰/۰۴۳	۱	۰/۰۴۳	ارائه خدمات حداقلی از طریق اینترنت و عقب ماندن از جریان جهانی ارتباطات به منظور تبلیغات و معرفی پتانسیل‌های فراوان شهر	W6
۳/۳۱۷		۱		جمع

جدول ۳- عوامل خارجی مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری شهر کاشان

ضریب نهایی	رتبه (امتیاز)	ضریب (اهمیت)	فرصت‌ها (O) توسعه صنعت گردشگری شهر کاشان	ردیف
۰/۰۵	۱	۰/۰۵	بهبود و بازسازی مسیرها و جاده‌های ارتباطی	O1
۰/۰۷۷	۱	۰/۰۷۷	نزدیکی به مناطق گردشگری طبیعی مجاور مانند: قمصر و نیاسر	O2
۰/۲۲۶	۲	۰/۱۱۳	افزایش تمایل به بهره‌مندی از توسعه گردشگری در منطقه جهت اشتغال‌زایی و جلوگیری از مهاجرت	O3
۰/۴۷۱	۳	۰/۱۵۷	قابلیت تبدیل شدن به قطب گردشگری بین‌المللی	O3
۰/۴۹۲	۳	۰/۱۶۴	جذب سرمایه‌گذار برای تقویت زیرساخت‌های شهری و مدیریت منابع آبی	O4
۱/۲۶	۴	۰/۳۱۵	بازآفرینی بافت تاریخی و کهن شهری در راستای توسعه پایدار شهری	O5
۰/۲۴۸	۲	۰/۱۲۴	کویر و پتانسیل‌های طبیعی آن در جذب گردشگر	O6
۲/۸۲۴		۱		جمع

ردیف	تهدید (T) توسعه صنعت گردشگری شهر کاشان	ضریب (اهمیت)	رتبه (امتیاز)	ضریب نهایی
T1	گسترش اکوتوریسم و آسیب به محیطزیست	۰/۱۰۶	۳	۰/۳۱۸
T2	کاهش بی سابقه بارندگی در سالهای اخیر	۰/۰۷۱	۲	۰/۱۴۲
T3	ورود بی رویه گردشگر به شهر و عدم توجه به محیطزیست	۰/۱۵۷	۳	۰/۴۷۱
T4	تراکم بیش از حد جمعیتی در فصول گردشگر پذیر	۰/۰۲۴	۱	۰/۰۲۴
T5	تغییرات فرهنگی در افراد بومی به جهت تأثیرپذیری از رفتار و فرهنگ گردشگران	۰/۲۳۱	۴	۰/۹۲۴
T6	فرسایش بناهای تاریخی به دلیل حضور بی رویه گردشگران	۰/۳۳۱	۴	۱/۳۲۴
T7	تبلیغات منفی در سطح جهانی علیه ایران	۰/۰۳۳	۱	۰/۰۳۳
T8	سوداگری زمین و ورود زمین خواران به حریم آثار میراثی نظیر تپه سیلک	۰/۰۴۸	۲	۰/۰۹۶
جمع		۱		۳/۳۳۲

با توجه به جداول، بیشترین ضریب اهمیت در نقاط قوت مربوط به مستعد بودن منطقه جهت سرمایه گذاری و برنامه ریزی گردشگری در استفاده از منابع طبیعی و انسانی و معرفی منطقه به عنوان یکی از قطب های مهم گردشگری کشور با ضریب اهمیت (۰/۲۲۲) است که با رتبه ۴، بالاترین امتیاز را به خود اختصاص داد، در جدول نقاط ضعف بالاترین امتیازها مربوط به نبود برنامه های مدون و کوتاه مدت و بلندمدت برای جذب سرمایه گذاری دولتی و خارجی با ضریب اهمیت (۰/۳۸۲) و رتبه ۴ و نامناسب بودن و ناکافی بودن امکانات و تسهیلات زیرساختی اعم از کمپ، مهمانسرا و... با ضریب اهمیت ۰/۲۵ و رتبه ۴ می باشد، هم چنین در جدول فرصت بازآفرینی بافت تاریخی و کهن شهری در راستای توسعه پایدار شهری با ضریب اهمیت ۰/۳۱۵ و رتبه ۴ بالاترین امتیاز را داراست. در جدول تهدیدها نیز تغییرات فرهنگی در افراد بومی

۲۴ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۳۶، پاییز ۱۳۹۷

به جهت تأثیرپذیری از رفتار و فرهنگ گردشگران با ضریب اهمیت (۰/۲۳۱) و رتبه ۴ و فرسایش بناهای تاریخی به دلیل حضور بی‌رویه گردشگران با ضریب اهمیت (۰/۳۳۱) و رتبه ۴، بیشترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند.

۴- تعیین راهبردها

همان‌طور که از جداول ۲ و ۳ مشخص می‌شود، در شهرستان کاشان با پتانسیل‌های توسعه فراوان مواجه هستیم. از طرفی کشور از لحاظ منابع آبی در وضعیت حساسی قرار دارد و بالطبع با توجه به اینکه دو مفهوم توسعه و گردشگری بدون تقویت زیرساخت‌ها و حفاظت از محیط‌زیست تا حد بسیاری ناهمگون هستند، بنابراین دستیابی به این دو هدف به‌صورت توأمان در شهرستان کاشان از پیچیدگی خاصی برخوردار خواهد بود.

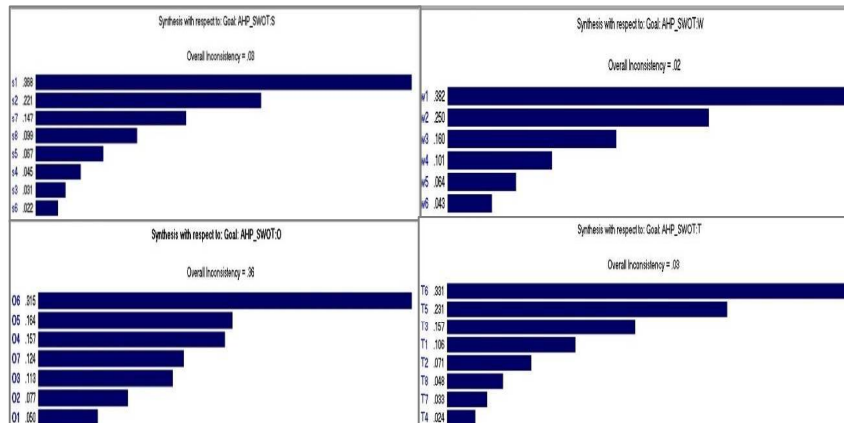
جدول ۴- استراتژی‌های مدون در راستای اهداف مدیریت یکپارچه گردشگری

استراتژی‌های مدون	
در این نوع راهبرد، در پی استفاده از فرصت‌ها با توجه به نقاط قوت هستیم. - بهره‌برداری از هنر و فن اهالی بومی در جهت توسعه صنایع دستی و درآمدزایی جوامع محلی - فازبندی پروژه‌های زیرساختی و استفاده حداکثری از سرمایه‌گذاران و اجرای پروژه‌های کوتاه‌مدت و زودبازده گردشگری - احیای عملکردهای کهن بافت‌ها و راسته‌های بازار به‌منظور جذب بیشتر گردشگر و افزایش مدت حضور در شهر - بهره‌مندی از نیروهای مردمی در جهت توسعه آموزش شهروندی به شهروندان و گردشگران پیرامون رفتار صحیح در حوزه اکوتوریسم - بهبود و توسعه خطوط زمینی جهت ترانسفر کالا و مسافر و ایجاد خطوط ریلی و هوایی	راهبردهای نهاجمی (حداکثر- حداکثر) یا SO

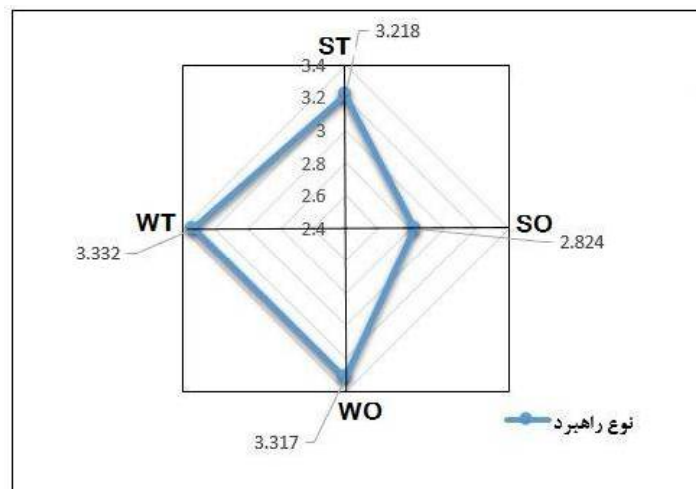

<p>در این حالت باید راهبردی تعیین کنیم که با استفاده از نقاط قوت، از تهدیدهای پیش رو جلوگیری کند</p> <p>- ایجاد انگیزه در شهروندان به منظور اطلاع‌رسانی به گردشگران و حفاظت از شهر و پتانسیل‌های آن</p> <p>- استفاده از اینترنت و سایر امکانات به منظور انجام فعالیت‌های تبلیغاتی جهت از بین بردن ذهنیت منفی گردشگران در خصوص ایران</p> <p>- استفاده از سرمایه‌گذاران به منظور ایجاد امکاناتی با استانداردهای جهانی در زمینه حفاظت محیط‌زیست</p> <p>- ایجاد طرح‌های تشویقی برای جذب سرمایه‌گذاران در خصوص فراهم‌سازی زیرساخت‌های گردشگری پایدار</p> <p>- ظرفیت‌پذیری و تعیین حد مطلوب تراکم جمعیت در مکان‌های مختلف به منظور کاهش تراکم بیش‌ازحد و جلوگیری از تخریب بناهای میراثی</p> <p>- تدوین برنامه‌ای جهت ایجاد آگاهی به شهروندان در زمینه با ارزش بودن فرهنگ و سنت‌های بومی و تشویق آن‌ها به حفظ آداب و سنت‌های به‌جامانده از نیاکان</p>	<p>راهبردهای محافظه‌کارانه (حداقل - حداکثر) یا ST</p>
<p>با تعیین این نوع راهبردها، در پی بهره‌جستن از فرصت‌ها جهت کاهش و یا از بین بردن نقاط ضعف هستیم</p> <p>- بهبود زیرساخت‌ها و جذب گردشگر در تمام فصول سال و کاهش تعداد گردشگران در فصل‌های خاص به منظور کاهش خسارت به بناها و محیط‌زیست</p> <p>- استفاده از شهروندان به‌عنوان مبلغان شهر در جهت معرفی کاشان در فضاهای مجازی</p> <p>- بازاریابی در نحوه توزیع امکانات، خدمات و تسهیلات گردشگری</p> <p>- تدوین سیاست‌هایی جهت آموزش به شهروندان و تبدیل توانایی بالقوه افراد علاقه‌مند به حوزه گردشگری به توانایی‌های بالفعل و جبران کمبود نیروهای آموزش‌دیده در این حوزه</p> <p>- استفاده از وسایل ارتباط‌جمعی مانند رادیو و تلویزیون شبکه‌های استانی در جهت فرهنگ‌سازی در خصوص محیط‌زیست و بحران زیست‌محیطی</p>	<p>راهبردهای رقابتی (حداکثر - حداقل) یا WO</p>

<p>هدف از تعیین این نوع راهبرد، کاهش نقاط ضعف و دوری از هرگونه تهدید می‌باشد</p> <p>- تقویت روحیه مشارکت مردم، حمایت و هدایت مردم و تشکل‌های مردمی برای حفظ محیط‌زیست</p> <p>- آگاه‌سازی جوانان منطقه نسبت به فرصت‌های کار و ایجاد امکانات آموزشی مرتبط برای آنها</p> <p>- استفاده از فرصت‌های توسعه و حفظ محیط‌زیست به صورت توأمان</p> <p>- تلاش در جهت ارتقاء فرهنگ مردم در ارتباط با حفاظت از منابع طبیعی</p> <p>- تدوین ضوابط و مقررات سخت‌گیرانه در خصوص حفظ حریم میراث فرهنگی</p> <p>- افزایش زیرساخت‌ها و امکانات منطقه و متنوع کردن جاذبه‌های منطقه جهت جذب گردشگران بیشتر.</p>	<p>راهبردهای تدافعی (حداقل - حداقل) WT یا</p>
---	--

شکل ۳- نمودار وزنی عوامل مؤثر در ارکان چهارگانه مدل ترکیبی SWOT_AHP

شکل ۴- نمودار تعیین راهبرد مناسب برای منطقه

با توجه به نتایج بدست آمده از مدل ترکیبی SWOT_AHP و نمودار حاصل، آسیب‌پذیر بودن منطقه از لحاظ زیست‌محیطی و فرسایش تاریخی، مدل تدافعی در راستای حفظ فرهنگی، بهبود زیرساخت‌ها و حفظ محیط‌زیست منطقه و آثار تاریخی ارزشمند، پیشنهاد می‌شود.

۵- نتیجه‌گیری

گسترش روزافزون جمعیت در شهرهای جهان، زمینه‌ساز پیچیدگی مسائل شهری شده است، به‌گونه‌ای که اکنون مدیریت شهرها، نیازمند آشنایی، تحلیل و بررسی مسائل روز شهری می‌باشد. مسافرت‌های شهری، گام اول توسعه گردشگری و صنعت توریسم است. گردشگری، شامل همه خدمات و ویژگی‌هایی است که در کنار هم قرار می‌گیرند تا آنچه مسافر می‌خواهد فراهم آورند، ولی سرآمدترین نوع گردشگری، مدل شهری آن است، به‌طوری‌که با توجه به جایگاه ویژه شهر، در بسیاری از کشورهای موفق در این

صنعت، شهر، پایه و اساس توسعه گردشگری است. ایجاد و توسعه فضاهای شهری مناسب، بازسازی فضاهای به‌ظاهر متروک و مرده به‌قصد زنده کردن جنبه‌های کهن جامعه، از جمله آثار توسعه گردشگری شهری است. بدین منظور، بسیاری از شهرها درصدند تا از ویژگی‌ها و امکانات خاص شهر خود سود برده و از مزایای جلب توریست شهری بهره‌گیرند.

ایجاد و توسعه انواع مراکز اقامتی مدرن، فضاهای تفریحی و سرگرمی، فضاهای خرید بزرگ شهری، موزه‌ها و مراکز فرهنگی و هنری به‌ویژه فرهنگ و هنر بومی باهدف توسعه گردشگری، موجب بهره‌مند شدن ساکنان شهر و گردشگران شهری، از این خدمات خواهد بود. بنابراین، در حال حاضر با توجه به گستردگی مدیریت شهری در شهرهای کشورها، بهره‌گیری از جاذبه‌های توریستی، می‌تواند نقش مؤثری در معرفی شهرها به‌عنوان یک جاذبه گردشگری جهانی و تأثیر فراوانی در اقتصاد این شهرها داشته باشد

شهر کاشان با توجه به پتانسیل‌های فراوان و همچنین امکانات بالفعل خود نسبت به سایر شهرهای استان اصفهان با سرعت بیشتری در مسیر توسعه در حال حرکت است. از طرفی خشکسالی شرایط نگران‌کننده‌ای را به وجود آورده است؛ چراکه برنامه‌ریزی برای توسعه یک منطقه با استفاده از منابع و پتانسیل‌های آن منطقه همراه خواهد بود و این موضوع معمولاً با حضور هرچه بیشتر گردشگر در یک راستا قرار نمی‌گیرد. بنابراین تهیه و تدوین راهبردهایی برای اینکه هم مسیر توسعه را مشخص کند و هم بتواند در راستای حفاظت از محیط‌زیست حرکت کند امکان‌پذیر نیست مگر در طرح مدیریت یکپارچه گردشگری و بهره‌برداری از رویکردهای توسعه‌ای و حفاظتی مدیریت منابع زیست‌محیطی. همان‌طور که گفته شد شهر کاشان کاملاً گردشگر پذیر است. راهبردهای تهاجمی و رقابتی ارائه‌شده غالباً در راستای توسعه این شهرستان بیان شده‌اند؛ اما با توجه به حساسیت‌های زیست‌محیطی منطقه، لازم است تا به طریقی روند توسعه به سمت حفظ منابع زیست‌محیطی هدایت شود. راهبردهای

تهاجمی، بیشتر موارد توسعه شهرستان با استفاده از ظرفیت‌های بومی را مطرح می‌کنند. با ادامه این رویکرد، شاهد ارتقای سطح زندگی بومیان خواهیم بود که منجر به برقراری تعادل اقتصادی شده و نهایتاً می‌توان انتظار تخریب کمتر را داشت. فرصت‌های بسیاری در شهرستان کاشان وجود دارند. به‌عنوان نمونه بهره‌گیری از موقعیت ارتباطی منطقه و استفاده از امکانات و دانش نوین جهت ایجاد اقامتگاه‌هایی با حداقل مصرف انرژی که با شرایط محیطی منطقه سازگاری داشته باشند. پرواضح است که باید با اتخاذ تدابیر و قوانین سخت‌گیرانه به حمایت از حداقل منابع طبیعی باقی‌مانده پرداخت و این جزء راهبردهای محافظه‌کارانه قرار می‌گیرد. از طرفی وضع این قوانین بدون حمایت مردم تأثیرات مطلوب و ماندگاری نخواهد داشت، پس باید یک اراده جمعی را برای رعایت مقررات ایجاد کرد که این موضوع جزء راهبردهای تدافعی است که بیشترین اهمیت را بین چهار راهبرد پیشنهادی در این پژوهش بدست آورد. با توجه به اینکه صرفاً به مطالعه شهرستان کاشان و تعیین استراتژی‌های کلی جهت برقراری مدیریت یکپارچه گردشگری در این منطقه پرداخته شد، پیچیدگی این موضوع بیانگر گستردگی عرصه مطالعات بیشتر در سطوح مختلف، به‌خصوص مطالعه و پژوهش در راستای ارائه روش‌هایی برای اجرای صحیح طرح راهبردهای تدافعی در راستای توجه به توسعه صنعت گردشگری با حفظ منابع موجود و احیای منابع از دست‌رفته می‌باشد.

منابع

- احمدیان، رضا؛ شامی، محمدرضا. (۱۳۹۴)، بررسی راهبردهای مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی بندر انزلی بر اساس تحلیل SWOT، نشریه صنعت حمل‌ونقل دریایی.
- بختیاری، صادق؛ مرتضی یزدانی. (۱۳۸۹)، بررسی آثار مستقیم و غیرمستقیم گردشگری بر اشتغال؛ فصلنامه علوم اقتصادی، شماره ۱۳.
- جمالی، غلامرضا. (۱۳۹۴)، تحلیل درونی و محیطی بندر بوشهر با استفاده از رویکرد تلفیقی AHP_SWOT، نشریه اقیانوس دریایی، سال ششم، شماره ۲۲.

۳۰ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۳۶، پاییز ۱۳۹۷

- مؤمنی، منصور. (۱۳۹۱)، مباحث نوین تحقیق در عملیات، انتشارات مؤلف، چاپ چهارم..
- پیران، پرویز. (۱۳۸۵)، جهانی‌شدن: سیر تاریخی و ابعاد آن، فصلنامه مجلس و پژوهش، سال یازدهم، شماره ۴۳.
- توکلی بیدگلی، مجتبی. (۱۳۹۵)، ارزیابی پیامدهای گسترش گردشگری خانه‌های دوم در قمصر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، کاشان: دانشگاه کاشان، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی.
- حسینی، سید علی؛ اسکندری نوده، محمد؛ فاطمه میرهن قاسم‌آبادی. (۱۳۹۳)، بررسی و تحلیل شاخص‌های استراتژی توسعه شهری. (CDS) در توسعه گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهر چابکسر)؛ فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط، شماره ۱۱.
- خیری، محمد؛ اسماعیل پور مقدم، هادی؛ دهباشی، وحید. (۱۳۹۵)، بررسی رابطه توسعه پایدار گردشگری با امنیت سرمایه‌گذاری با تأکید بر اقتصاد مقاومتی، فصلنامه علمی- پژوهشی جغرافیا، سال هفتم، شماره ۱.
- زاهدی، شمس السادات. (۱۳۸۵)، مبانی گردشگری و اکو توریسم پایدار، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، چاپ اول.
- زندی، ابتهال. (۱۳۹۳)، آثار مستقیم و غیرمستقیم گردشگری بر اشتغال؛ ماهنامه کارآفرین ناب، شماره ۳۷.
- شاطریان، محسن؛ کیانی سلمی، صدیقه؛ شیخزاده، فاطمه. (۱۳۹۷)، بررسی عوامل اثرگذار بر انگیزه گردشگران رویداد در انتخاب مقصد گردشگری و اثر آن بر وفاداری گردشگران (مورد مطالعه: جشنواره گل و گلاب قمصر و نیاسر)، فصلنامه علمی - پژوهشی گردشگری و توسعه، سال هفتم، شماره اول.
- شریف‌زاده، ابوالقاسم؛ مراد نژادی، همایون. (۱۳۸۱)، توسعه پایدار و توریسم روستایی، جهاد، سال ۲۲. شماره ۲۵۰ و ۲۶۱.
- علی‌اکبری، اسماعیل؛ رهنمایی، محمدتقی؛ صفر علی‌زاده، اسماعیل. (۱۳۹۴)، مدیریت یکپارچه گردشگری، راهبردی برای توسعه منطقه‌ای در استان آذربایجان غربی؛ فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال پنجم شماره ۱۹.
- علیقلی‌زاده فیروجایی، ناصر و همکاران. (۱۳۹۴)، عوامل مؤثر بر انگیزه گردشگران در انتخاب مقصد گردشگری با تأکید بر جاذبه‌های روستاهای مناطق کویری و بیابانی، مطالعه موردی: نواحی خور و بیابانک، فصلنامه علمی و پژوهشی جغرافیا، شماره ۴۶.

۳۱ بررسی تأثیر گردشگری بر توسعه اقتصادی و ...

- غفاری، رامین.. (۱۳۸۶)، گردشگری و توسعه پایدار شهری، سپهر، دوره شانزدهم شماره ۶۶.
- قادری، اسماعیل. (۱۳۹۳)، *مقدمه‌ای بر جغرافیای جهانگردی ایران*، تهران: مهکامه.
- قادری، اسماعیل؛ مطهر، سیده مهسا. (۱۳۹۲)، بررسی عامل کششی انگیزاننده در انتخاب مقصد مقایسه مقاصد داخلی و خارجی، مطالعه موردی: شهر تهران، *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری*، شماره ۲.
- قره نژاد، حسن. (۱۳۷۴)، *اقتصاد و سیاست‌گذاری توریسم*، اصفهان: انتشارات مانی.
- کمربگی، خلیل. (۱۳۸۸)، دولت رفاه، گذشته، امروز، آینده، *اطلاعات سیاسی - اقتصادی*، شماره ۲۶۵ و ۲۶۶.
- محبوب فر، محمدرضا؛ شفقی، سیروس؛ زنگی‌آبادی، علی. (۱۳۹۰)، توان‌سنجی و برنامه‌ریزی گردشگری شهر کاشان؛ *فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی*، سال اول، شماره ۲.
- موسایی، میتم؛ هاشمی، سمیه؛ ابراهیمی، میترا. (۱۳۹۱)، بررسی جامعه‌شناختی توسعه پایدار گردشگری در ایران؛ موانع، چالش‌ها، راهکارها، *فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر*، شماره ۱۶.
- نیومن، پیتر؛ اندی تورنلی. (۱۳۸۶)، *برنامه‌ریزی شهری در اروپا، رقابت بین‌المللی، نظام‌های ملی و طرح‌های برنامه‌ریزی*، ترجمه: عارف اقوامی مقدم، تهران: آذرخش.
- چیمبا، شایبر. (۱۳۸۲)، *مدیریت شهر: خط‌مشی‌ها و نوآوری‌ها در کشورهای در حال توسعه*، ترجمه: دکتر پرویز زاهدی، تهران: شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، چاپ دوم.
- Ahmadian, Reza, Shami, Mohammad Reza. (1394). Study of Integrated Coastal Management Strategies of Bandar Anzali Based on SWOT Analysis, *Journal of Marine Transportation Industry*.
- Ali Akbari, Ismail, Ravanhemi, Mohammad Taghi and Isma'il Safar Ali-Zadeh. (1394). *Integrated Tourism Management, A Strategy for Regional Development in West Azarbaijan Province*, Regional Planning Quarterly, Vol.
- Aligolizadeh Farojaei, Naser et al.. (1394). *Factors affecting the motivation of tourists in choosing a tourism destination with an emphasis on the attractions of villages in desert and desert regions*. Case study: Khor and Biabanak regions, Geography Quarterly, No. 46, pp. 321-32. 301
- Bailey, D.& Koney, K. M. (1995). Community based consortia: one model for creation and development, *Journal of community practice*.

- Bakhtiari, Sadegh and Morteza Yazdani. (2010). The study of the direct and indirect effects of tourism on employment; *Journal of Economic Sciences*, No. 13, pp. 60-49.
- Beritelli, P. (2011). *Tourist destination governance through local elites: Looking beyond the stakeholder level*, *Kumulative Habilitationsschrift*, University of St. Gallen, Institute for Systemic Management and Public Governance. St. Gallen. PP. 3-43.
- Chima, Shabir. (1382). *City Management: Policies and Innovations in Developing Countries'*, *Translated by Dr. Parviz Zahedi*, Second Edition, Urban Planning and Processing Co., Tehran.
- Claesson A. et al. (2009). "*Guidance paper on Overview of the Integrated Management System*". In Managing Urban Europe-25 project. European Commission.
- Devesa, Maria & others. (2010). *The role of motivation in visitor satisfaction: Empirical evidence in rural tourism*. *Tourism management*, (31), 547-552.
- Freedom, Khalil. (2009). "*The welfare state, past, today, future, political and economic information*", No. 265 and 266 pages, 217-206.
- Ghaffari, Ramin. (2007). *Tourism and Sustainable Urban Development*, Sepehr, Volume Sixteen, No. 66.
- Ghadiri, Ismail. (1393). *Introduction to the Tourism of Iran Geography*, Tehran: The Prophet
- Ghaderi, Ismail and Motahar, Seyyedeh Mahsa. (2013). Investigating the tensile factor in selecting a destination. Comparing domestic and foreign intentions, Case study: Tehran City, *Journal of Urban Economics and Management*, No. 2, pp. 29-15.
- Gharanejad, Hasan. (1374). *Economics and Tourism Policy*, Mani Publications, Isfahan.
- Hosseini, Seyyed Ali. (1393). Eskandari Nodeh, Mohammad and Fatemeh Mobaran Qasemabadi. Analysis and analysis of urban development strategy (CDS) indices in urban tourism development (Case study: Chaboksar city); *Geography and environmental sustainability quarterly*; No. 11.
- Jamal, T. B. & Getz, D. (1995). *Collaboration theory and community tourism planning*, *Annals of Tourism Research*, Vol. 22, No. 1, PP. 186-204.
- Jamali, Gholamreza. (1394). *Internal and Environmental Analysis of Bushehr Port using the Integrated Approach AHP_SWOT*, *Oceanography*, Vol. 6, No. 22, pp. 48-39.

- Khayeri, Mohammad; Esmailpour Moghaddam; Hadi, Dehbashi, Vahid. (1395). The Study of the Relationship Between Sustainable Tourism Development and Investment Security with Emphasis on Resistance Economics, *Journal of Geography*, Vol. 7, No. 1, pp. 28-15.
- McGill, Ronald. (1998). "*Urban Management in Developing Countries*", Cities, Vol. 15, No. 6, pp 463-471.
- Momeni, Mansour. (2012). *New Issues in Operations Research*, Fourth Edition, Publications, pages 42-40.
- Mosaei, Meysam; Hashemi, Somayeh; Ebrahimi, Mitra. (2012). Cognitive Study of Sustainable Tourism Development in Iran; Barriers, Challenges, Strategies, *Quarterly Journal of Social Sciences*, Islamic Azad University, Shoushtar Branch, No. 16, pp. 50- 25.
- Newman, Peter and Andy Turnalli. (1386). *Urban Planning in Europe, International Competition, National Systems and Planning Plans*, Translated by Aref Akhemi Moghadam, Azarakhsh, Tehran
- Nordin, S. & Svensson, B. (1912), *Innovative destination governance*, Entrepreneurship and Innovation, Vol. 8, No. 2, PP. 19-11.
- Nourfar, Mohammad Reza, Shafaghi, Sirous and Ali Zangi-Abadi. (2011). *Tourism Empowerment and Tourism Program of Kashan*, Spatial Planning Quarterly, First Year, No. 2.
- Padurean, L. (1921). Implementing destination governance, Working paper at the Best EN Think Tank X, Networking for Sustainable Tourism.PP. 239-112, Retrived from <http://www.besteducationnetwork.org/ttx/pdf/padurean.pdf>
- Piran, Parviz. (2006). "Globalization: The Trend and Its Dimensions", *Journal of Parliament and Research*, Year 11, No. 43, pp. 34-11.
- Sharifzadeh, Abolghasem and Homayoun Moradnejadi. (2002). "*Sustainable Development and Rural Tourism*", Jihad, 22nd. Number 250 and 261, pp. 63-52.
- Shaytiran, Mohsen, Kiani Sulmati, Sedigheh, Sheikhzadeh, Fatemeh. (1397). Effective factors on the motivation of event tourists in choosing a tourism destination and its effect on tourists' loyalty (Case study: Golab and Golab Qamsar and Niasar festivals), *Journal of Tourist Research Development*, seventh year, issue number one, pp. 155-135.
- Selin, S. & Beason, K. (1991). *Interorganizational relations in tourism*, *Annals of Tourism Research*, Vol. 18, No. 4, PP. 635-652.

- Stevic, I. & Breda, Z. (1922). Tourism destination governance: The case of UNESCO World Heritage Site of Oporto city, *Revista Turismo & Desenvolvimento University of Aveiro*, Vol. 1, No. 12-11, PP.283-233.s
- Tavakoli Bidgoli, Mojtaba. (1395). *Evaluation of the Consequences of the Development of Tourism in Second Houses in Qamsar, Master's Thesis, Kashan University of Agriculture*, Kashan University of Agricultural Sciences and Natural Resources.
- Kahraman, C; Demirel, N. (2008). *A SWOT-AHP applhcation using fuzzy concept*: E-Government in Turkey.Fuzzy Multi-Critteria Decision Making Book-Edited by cengiz kahraman, Springer Science-Busib=ness Media.
- Saaty, T; Vargas, L. (1996). *Decision making with the Analytic network process*. USA: springer, 2P.
- Sharma, M; Moon, J; Bae, H. (2008). *Analytic heierarchy process and optimize distribution network*. Applied Mathematic and Computation, 202:256-265.
- Zahedi, Shams al-Sadat. (2006). *"The foundations of sustainable tourism and ecotourism"*, Allameh Tabataba'i University Press, First edition.
- Zandi, Ibbhalal. (1393). *Direct and indirect effects of tourism on employment*, Karafarin Nab Monthly, No. 37, pp. 10-6.